

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yhteisistä opettajista.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.

Keskiasteen koulutuksen kehittämisestä annetun lain (474/78) mukaiseen koulutusjärjestelmään siirryttäessä muuttuu useissa oppiaineissa opetettava kokonaistuntimäärä opetussuunnitelmien uudistamisen yhteydessä. Lisäksi koulutuspituudet monilla aloilla muuttuvat, useimmiten kasvavat. Samanaikaisesti oppilaskäluokat pienenevät, mikä myös vaikuttaa opettajien asemaan ja työllisyyteen. Hallituksen

esityksellä pyritään osittain keskiasteen koulun uudistukseen liittyen, mutta myös laajemmalti ja pysyvästi parantamaan opettajan virkojen ja toimien pysyvyyttä tekemällä mahdolliseksi opetusvelvollisuuteen luettavien tuntien kerääminen useammasta kuin yhdestä oppilaitoksesta. Laki ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä elokuuta 1980.

YLEISPERUSTELUT.

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys.

Lakiehdotuksen tavoitteena on luoda järjestelmä, jossa opettajan virat ja toimet voidaan säilyttää siitä huolimatta, että ikäluokkien pieneminen, lukion mitoittaminen, peruslinjojen ja opintolinjojen perustaminen sekä uusien opetussuunnitelmien käyttöönotto muuttavat eri oppilaitostyyppien ja oppiaineiden opettajien ja opettajaryhmien työllisyyttä ja asemaa. Lakiehdotus ei kuitenkaan rajoitu vain keskiasteen koulutuksen kehittämisestä annetussa laissa tarkoitettuihin oppilaitoksiin, vaan se tekee laajemmin ja pysyvämmän mahdolliseksi yhteisten opettajien käytön eri oppilaitoksissa. Lakiehdotuksella on tarkoitus tehdä mahdolliseksi yhteisten opettajien käyttö lähes kaikissa kouluhallituksen ja ammattikasvatushallituksen alaisissa oppilaitoksissa. Tarkoitus on myös, että tämä on mahdollista oppilaitoksen omistussuhteista riippumatta. Edellytyksenä kuitenkin on, että oppilaitos saa valtionosuutta tai lakisääteistä valtionapua. Lakiehdotus koskee maan kaikkia peruskouluja (noin 4 900), lukioita ja iltaop-

pikouluja (noin 440) yliopistojen harjoittelukouluja lukuun ottamatta, ammattikasvatushallituksen alaisia ammatillisia oppilaitoksia (noin 560), kansanopistoja (noin 90), kansalais- ja työväenopistoja (noin 270), musiikkioppilaitoksia (noin 30), urheiluopistoja (10), lastentarhanopettajaopistoja (5), kuurojen- ja sokeainkouluja (6) sekä valtion askartelunohjaajaopistoa. Kaikkiaan lakiehdotuksen piiriin tulevien oppilaitosten määrä on runsaat 6 300.

Oppilaitoksissa, joita lakiehdotus on tarkoitettu koskemaan, on varsin paljon opettajia. Ammatillisissa oppilaitoksissa on kaikkiaan lähes 7 700, peruskouluissa noin 32 800, lukioissa ja iltaoppikouluissa noin 4 800, kansanopistoissa yli 600, kansalais- ja työväenopistoissa noin 400 sekä muissa oppilaitoksissa runsaat 200 opettajan virkaa tai tointa. Kaikkiaan virkoja ja toimia on yli 46 000. Tuntiopettajien määrä on lisäksi erittäin suuri, noin 30 000, mutta suurin osa näistä on kansalais- ja työväenopistojen opettajia, joiden pitämä tuntimäärä on erittäin pieni. Voidaan kuitenkin olettaa, että lakiehdotuksen mukaisilla toimenpiteillä voidaan vaikuttaa opettajan virkojen ja toimien säi-

lymiseen, vaikkakin toisaalta järjestelmä ilmeisesti vähentää sivutoimisten opettajien pitämää tuntimäärää ja toisaalta opettajien ylitunteina pitämien oppituntien määrää.

Lakiehdotus liittyy keskiasteen koulunuudistuksen toteuttamiseen siinä mielessä, että keskiasteen koulutuksen kehittämistä annetun lain 11 §:n mukaan opettajien ja oppilaitosten muun henkilökunnan aseman järjestämisestä säädetään erikseen. Mainitun lainkohdan perusteluissa (hall. es. 37/1978 vp.) todetaan, että "saattaa esimerkiksi olla välttämätöntä luoda lainsäädännön avulla mahdollisuudet perustaa sellaisia opettajanvirkoja ja -toimia, joiden haltija on velvollinen opettamaan osan opetusvelvollisuudestaan muussa oppilaitoksessa kuin siinä, johon virka tai toimi on perustettu".

Lakiehdotus sisältää kaksi menettelytapaa samojen opettajien käyttämiseksi eri oppilaitoksissa: yhteisen opettajan virkojen ja toimien haltijat sekä muutoin virkaan tai toimeen kuuluvia tunteja useassa oppilaitoksessa hoitamaan määrättyt opettajat. Yhteisen opettajan viralla ja toimella tarkoitetaan sellaista oppilaitokseen perustettua opettajan virkaa tai tointa, jonka haltija on velvollinen opettamaan osan opetusvelvollisuudestaan sekä tarvittavan määrän ylitunteja yhdessä tai useammassa muussa oppilaitoksessa. Opettajan virkaa tai tointa perustettaessa saadaan siis perustamisen edellytyksenä olevaan tuntimäärään laskea myös muiden asiasta sopineiden oppilaitosten tunteja.

Muun yhteisen opettajan kohdalla menettelyn periaate on samanlainen kuin yhteisten virkojen ja toimien. Virka tai toimi on tiettyssä oppilaitoksessa. Menettelyssä pyritään kuitenkin turvaamaan jo perustettujen opettajan virkojen ja toimien pysyvyys siten, että viran tai toimen opetustuntimäärän laskiessa sellaiseksi, että viran tai toimen pysyvyys vaarantuu, saadaan opettajalle osoittaa hänen suostumukseensa tunteja muista oppilaitoksista.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu.

2.1. Nykyinen lainsäädäntö ja yhteisten opettajien tosiasiallinen käyttö.

Nykyisessä lainsäädännössä on verraten vähän säännöksiä yhteisten opettajien käytöstä.

Lukiota ja ammatillisia oppilaitoksia koskevat eräät säännökset, joiden nojalla voidaan perustaa useamman oppilaitoksen yhteisiä virkoja ja toimia taikka joiden mukaisesti opettaja on velvollinen opettamaan varsinaiseen opetusvelvollisuuteensa kuuluvia tunteja muussakin oppilaitoksessa kuin siinä, johon virka on sijoitettu.

Voimassa olevien säännösten mukaan kunnan koululaitokseen kuuluvilla lukioilla voi olla yhteisiä opettajan toimia. Samoin voidaan perustaa lukion ja kunnan peruskoulun yhteisiä opettajan toimia. Lisäksi peruskoulunopettajat voivat eräissä tapauksissa opettaa lukiossa siten, että tunnit lasketaan heidän opetusvelvollisuuteensa.

Lukion ja peruskoulun yhteinen toimi perustetaan lukioon ja toimen perustamisen edellytyksenä oleviin tunteihin voidaan laskea peruskoulun tunteja. Kysymys on siis lukion toimesta ja opetusvelvollisuuteen kuuluvien tuntiensa ottamisesta peruskoulusta.

Peruskoulun ja lukion yhteisissä viroissa menettely on vastaava kuin lukion ja peruskoulun yhteisessä toimessa. Virka perustetaan tässä tapauksessa peruskouluun ja yleensä vähintään puolet virkaan kuuluvista tunneista on peruskoulussa. Myös eri kunnilla voi olla vastaavanlaisen menettelyn mukaan yhteisiä opettajan virkoja.

Ammatillisista oppilaitoksista ei ole annettu edellä selostettujen kaltaisia säännöksiä yhteisten virkojen perustamisesta tai opettajan velvollisuudesta opettaa muussa kuin siinä oppilaitoksessa, johon virka on perustettu. Ainoastaan maatalous-, kotitalous- ja kotiteollisuusoppilaitosten opettajille on eräissä tapauksissa säädetty tällainen velvollisuus.

Opettajat, jotka opettavat useammassa oppilaitoksessa, ovat enimmäkseen sivu- tai päätoimisia tuntiopettajia. Valtion oppilaitosten päätoimisista tuntiopettajista on annettu erilliset säännökset, jotka koskevat pääasiassa palvelussuhteeseen liittyviä etuuksia. Kunnallisten oppilaitosten tuntiopettajien päätoimisuudesta ja muista palvelussuhteen ehtoista on sovittu virkaehtosopimuksin.

Syksyllä 1978 oli noin 1 980 lukion ja peruskoulun yhteistä opettajan tointa sekä noin 1 540 peruskoulun ja lukion yhteistä opettajan virkaa. Kahden peruskoulun yhteisiä virkoja oli lähes 1 300 ja kahden kunnan yhteisiä virkoja runsaat 40. Kahden tai useamman lukion yhteisiä opettajia oli noin 130 sekä lukion ja

iltalinjan yhteisiä opettajia noin 70. Yhteisiä virkoja ja toimia oli yleissivistävissä oppilaitoksissa kaikkiaan runsaat 5 000. Lisäksi mainituissa oppilaitoksissa oli monia tuntiopettajia, jotka opettivat useammassa kuin yhdessä oppilaitoksessa.

Kahdessa tai useammassa ammatillisessa oppilaitoksessa opetusta antaneiden opettajien määrä oli syksyllä 1978 sen sijaan vähäinen. Lähes kaikki tällaiset opettajat olivat tuntiopettajia. Ammatillisissa oppilaitoksissa kyseisiä opettajia oli yhteensä vain noin 250.

2.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto.

Opetusministeriön 23 päivänä syyskuuta 1970 asettaman syrjäisten, vähävaraisten ja pienten kuntien koulutusoloja selvitelleen työryhmän muistiossa 31 päivästä joulukuuta 1970 ehdotettiin niin sanottujen kunnanopettajien virkojen perustamista. Ehdotuksen mukaan tulisi perustaa kunnallisissa virkasuhteessa olevia, oppilaitokseen sijoittamattomia opettajanvirkoja, jotta myös vähätuntisiin aineisiin saataisiin päteviä ja pysyviä opettajia. Opettaja voisi ehdotuksen mukaan ottaa tunteja kunnallisista oppilaitoksista eli käytännössä lähinnä peruskoulusta, oppikoulusta sekä kansalais- ja työväenopistosta.

Kunnanopettajasta on sittemmin tehnyt esityksiä Opettajien Ammattijärjestö OAJ. Järjestö on esityksissään pitänyt lähtökohtana johonkin oppilaitokseen sijoitettua opettajaa, joka saa opetusvelvollisuuteensa laskea tunteja muista oppilaitoksista.

Keskiasteen koulutuksen kehittämisestä annetun lain valmistelussa kiinnitettiin huomiota yhteisten opettajien käytön lisäämisen nykyisten opettajien työllisyyttä edistäviin vaikutuksiin. Keskiasteen koulunuudistuksen johtoryhmän asettaman opettajajaaoston vuodelta 1978 olevassa muistiossa esitetyissä opettajatarvelaskelmissa todettiin, että lukion opettajien tarve vähentynee ja ammatillisten oppilaitosten opettajien tarve lisääntynee. Arvioitujen muutoksen katsottiin antavan mahdollisuuksia lukion opettajien käyttämiseen ammatillisissa oppilaitoksissa.

Opetusministeriö asetti 9 päivänä joulukuuta 1977 keskiasteen koulunuudistuksen opettajatyöryhmän, jonka tehtävänä on muun muassa selvittää ja tehdä ehdotuksensa siitä, millä ta-

voin samoja opettajia voidaan käyttää keskias-teen eri oppilaitosten opetustehtävissä. Työryhmän ehdotuksesta opetusministeriö asetti 7 päivänä maaliskuuta 1978 keskiasteen opettajien säännöstyöryhmän. Mainitun työryhmän tehtävänä oli selvittää koulu- ja kunnallislainsäädännön, oppilaitosten erilaisten omistussuhteiden, opettajien palvelussuhteen laadun ja erilaisten valtionosuus- ja -avustusjärjestelmien samojen opettajien käytölle eri keskiasteen oppilaitoksissa asettamat vaatimukset.

Viimeksi mainittu työryhmä luovutti asiaa koskevan muistionsa 6 päivänä helmikuuta 1979, johon liittyi ehdotus tarvittavaksi lainsäädännöksi. Keskiasteen koulunuudistuksen opettajatyöryhmä valmisteli mainitun muistion pohjalta edelleen ehdotuksen asiaa koskevaksi hallituksen esitykseksi. Tästä ehdotuksesta opetusministeriö pyysi asianomaisten viranomaisten ja yhteisöjen lausunnot. Ylipäätään kaikki lausunnonantajat pitivät lain antamista tarpeellisena.

Lisäksi eläketurvaa on selvitelty opetusministeriön 31 päivänä joulukuuta 1979 asettama työryhmä, johon ovat kuuluneet opetusministeriön, valtiokonttorin, kunnallisen eläkelaitoksen ja valtiovarainministeriön edustajat. Työryhmä on tarkistanut lakiehdotuksen eläkesäännökset perusteluineen.

3. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset.

Esityksellä ei ole laajoja organisatorisia vaikutuksia. Oppilaitosten kohdalla vaikutuksena on se, että saman paikkakunnan oppilaitokset saattavat ryhtyä yhteistyöhön opettajien käyttämisessä.

Keskushallinnon tasolla järjestelmä edellyttää opetushallinnon keskusvirastojen yhteistyötä, milloin eri keskusvirastojen alaiset oppilaitokset käyttävät samaa opettajaa. Järjestelmän edellyttämät valtionosuus- ja -avustusjärjestelyt on pyritty luomaan mahdollisimman yksinkertaisiksi eivätkä ne edellytä laajaa yhteistyötä.

Järjestelmän aiheuttamat taloudelliset kokonaisvaikutukset ovat myös melko vähäiset. Yhteisten opettajien käyttö ei lisää opetustuntien määrää, joten vaikutukset rajoittuvat opetustuntien erilaiseen hintaan toisaalta sen mukaan, minkä oppilaitoksen opettaja opetusta antaa ja toisaalta tuntiopetuksena annetun ja opetusvel-

vollisuuteen kuuluvan opetustunnin hinnan eroon.

Yhteisten opettajien palvelussuhteen ehdoista sovitaan kollektiivisopimuksilla. Järjestelmän aiheuttamia kuluja ei voida tarkasti arvioida, koska ei tiedetä sitä, kuinka paljon yhteisiä opettajia tarvitaan ja palvelussuhteen ehdoista ei ole sovittu. Mahdolliset lisäkustannukset ovat kuitenkin melko vähäiset, koska kysymys on olemassa olevien tuntien tarkoituksenmukaisesta järjestelystä. Lisäkustannuksia voivat aiheuttaa lähinnä erilaiset matkakustannusten korvaukset sekä tuntiopetuksena ja ylitunteina opetettujen tuntien muuttuminen opetusvelvollisuustunneiksi. Yhteisten opettajien käyttömahdollisuudet voidaan tarkemmin laskea vasta keskiasteen koulunuudistuksen ensimmäisen kehittämisohjelman valmistuttua. Tällöin voidaan myös laskea kustannukset. Järjestelmä on kuitenkin tarkoituksenmukaista saattaa voimaan jo aikaisemmin.

Järjestelmän eräänä tavoitteena on toimivuus muun muassa siinä suhteessa, että valtionosuus- ja -avustusjärjestelmä ei vaadi monimutkaisia ja yksityiskohtaisia laskelmia ja selvittelyjä oppi-

laitosten ja valtionapuviranomaisten kesken. Tästä syystä opettaja opettaessaan muussa oppilaitoksessa kuin siinä, johon hänen virkansa tai toimensa on sijoitettu, opettaa lakiehdotuksen mukaan sijoitusoppilaitoksensa mukaisella palkalla. Tämä järjestelmä voidaan virkaehtosopimuksella muuttaa. Kun eri oppilaitosten palkkaus on varsin eritasoinen, yhden oppilaitoksen tuntien hinnat saattavat muuttua siltä osin kuin tunnit pitää yhteinen opettaja. Koska oppilaitos saa näistä tunneista valtionosuutta ja -avustusta normaalin valtionosuusprosentin mukaan, voi muuttua myös oppilaitoksen itsensä maksettavaksi jäävän palkkauksen markkamäärä. Valtion maksamat osuudet muuttuvat myös vastaavasti, mutta tällä on varsin pieni merkitys, koska vaikutukset kokonaisuutena ilmeisesti eliminoivat toisensa. Kunnan ja oppilaitoksen kannalta saattaa olla kysymys merkittävämmistäkin summista. Koska yhteisen opettajan virka tai toimi voidaan perustaa opetusministeriön määräämin perustein, voidaan opetusministeriön asiaa koskevalla päätöksellä jonkin verran säännellä esitetyn epäkohdan vaikutuksia.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.

1. Lain perustelut.

Yleiset säännökset (1 ja 2 §). Lakiehdotuksen 1 §:ssä säädetään lain soveltamisalasta. Yhteinen opettaja voi olla peruskoulussa, oppikoulussa, kuurojen- ja sokeainkoulussa, kansalais- ja työväenopistossa, musiikkioppilaitoksessa, urheiluopistossa, lastentarhanopettajaopistossa, kansanopistossa, valtion askartelunohjaajaopistossa ja ammattikasvatushallituksen alaisessa ammatillisessa oppilaitoksessa.

Käsitteellä yhteinen opettaja on kaksi merkitystä: yhteisen opettajan virka tai toimi ja muutoin virkaan tai toimeen kuuluvia tunteja useassa oppilaitoksessa hoitamaan määrätty opettaja. Näiden erona on, että edellinen perustetaan alunperin usean oppilaitoksen yhteiseksi kun taas jälkimmäinen muodostuu yhteiseksi jäljempänä (5 §) selostetulla tavalla.

Edellytyksenä on, että oppilaitos saa valtionosuutta tai lakisääteistä valtionapua. Lain soveltaminen työntekijäin eläkelain alaisiin oppi-

laitoksiin saattaisi eräissä tapauksissa huonontaa näiden oppilaitosten opettajien eläketurvaa. Tästä syystä ja eläkekustannusten jaon yksinkertaistamiseksi lakia ei sovelleta harkinnanvaraista valtionapua saaviin oppilaitoksiin. Tällaisia ovat eräät sairaanhoito-oppilaitokset, musiikkioppilaitokset ja urheiluopistot. Lakiehdotuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävät opetusministeriön hallinnonalan ulkopuolella olevat ammatilliset oppilaitokset. Tällaisia ovat vankeinhoidon, rajavartiolaitoksen, palo- ja pelastustoimen, poliisitoimen, puolustusvoimien, tullilaitoksen, rautatieliikenteen sekä posti- ja teleliikenteen ammatillista koulutusta järjestävät oppilaitokset. Opetusministeriön hallinnonosalalle kuuluvista oppilaitoksista jäävät lain soveltamisalan ulkopuolelle paitsi yliopistot ja korkeakoulut myös opettajankoulutuslaitosten harjoittelukoulu, kieli-instituutit sekä eräät kuvaamataiteen ja teatterialan oppilaitokset.

Peruskouluilla voi olla keskenään tai lukion kanssa yhteisiä opettajan virkoja ja lukiolla

keskenään tai peruskoulun kanssa yhteisiä toimia. Näihin virkoihin ja toimiin sovelletaan edelleen niitä nykyisin koskevia lakeja ja asetuksia sekä palvelussuhteen ehtojen osalta virkaehtosopimuksia. Tästä syystä 1 §:n 4 momentissa jätetään kyseiset virat ja toimet lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Lainsäädäntöteknisistä syistä on 2 §:ssä otettu käyttöön käsitteet ensisijainen ja toissijainen oppilaitos. Ensisijaisella oppilaitoksella tarkoitetaan sitä oppilaitosta, jossa opettajan virka tai toimi on. Toissijainen oppilaitos on taas se oppilaitos, josta yhteisen opettajan opetusvelvollisuuteen saadaan lukea tunteja. Tällaisia oppilaitoksia voi yhtä virkaa tai tointa kohti olla yksi tai useampia. Käsitteitä käytetään aina kysymyksessä olevan viran tai toimen sijoituspaikan mukaan.

Yhteisen opettajan virka ja toimi (3 ja 4 §). Lakiehdotuksen 3 §:ssä on määritelty yhteisen opettajan viran ja toimen käsite. Yhteisen opettajan viralla ja toimella tarkoitetaan sellaista oppilaitokseen perustettua opettajan virkaa tai tointa, jonka haltija on velvollinen opettamaan osan opetusvelvollisuudestaan sekä tarvittavan määrän ylitunteja yhdessä tai useammassa toissijaisessa oppilaitoksessa. Tällainen virka tai toimi voi olla perustettu valtion, kunnalliseen tai yksityiseen oppilaitokseen. Kysymys ei ole yhteisestä virasta tai toimesta siinä mielessä, että useampi oppilaitos olisi viran tai toimen sijoituspaikkana. Virka tai toimi on aina tietyssä oppilaitoksessa ja sana yhteinen merkitsee sitä, että opetusvelvollisuus täytetään oppilaitosten yhteistoimin. Säännös ylitunneista on tarpeen sen vuoksi, että opetusvelvollisuuden ylittäviä tunteja voitaisiin toissijaisessa oppilaitoksessa käsitellä ylitunteina. Opettajan velvoittaminen opettamaan myös ylitunteja on perusteltua esimerkiksi silloin, kun tietyn aineen opetus on hoidettava yhden opettajan toimesta kaikilla luokan tunneilla riippumatta siitä, kuinka paljon opetusvelvollisuuden vaje on.

Pykälän 2 momentissa säädetään yhteisen opettajan viran tai toimen perustamisesta. Tällainen virka tai toimi voidaan perustaa kunnallisiin ja yksityisiin oppilaitoksiin opetusministeriön määräämin perustein. Lainkohdassa tarkoitettuja perusteita olisi esimerkiksi se, että virka tai toimi on ainakin pääsääntöisesti sijoitettava siihen oppilaitokseen, jossa huomattava tai suurin osa opetusvelvollisuuteen luetavista tunneista on. Niin ikään toissijaisen op-

pilaitoksen tulee täyttää valtionavun ehdot. Tuntien, joiden varaan virka tai toimi perustetaan, tulee olla pysyviä siten, että virkaa tai tointa perustettaessa voidaan todeta asianomaisissa oppilaitoksissa jo pitempään tarvittun kyseisten tuntien opettajaa ja että tarve näyttää jatkuvan. Lisäksi on tarkoituksena, että koulu-toimen keskusvirastot järjestävät useassa oppilaitoksessa opettavalle opettajalle perehdyttämiskoulutusta, johon opettajan virkavelvollisuutensa mukaisesti on osallistuttava.

Yhteisen opettajan viran tai toimen perustamisesta sopivat oppilaitosten ylläpitäjät. Sen sijaan opetustuntien lukuvuosittaisen jaon vahvistaa opetusministeriön määräämin perustein ensisijaisen oppilaitoksen johtokunta sovittuaan asiasta toissijaisen oppilaitoksen johtokunnan kanssa. Virkaa ja tointa perustettaessa tulevat määritellyiksi ne oppilaitokset, joiden kesken vuotuinen tuntien jakaminen tehdään. Eräissä oppilaitostyypeissä saattaa siitä huolimatta, että tuntien tarve on ollut pysyväksi luokiteltava, syntyä tilanne, että opetustuntien lukumäärä kesken lukuvuoden vähenee. Tällaisia oppilaitoksia ovat etenkin kansalais- ja työväenopistot. Näiden kohdalla on noudatettava erityisen suuria vaatimuksia tuntien pysyvyyttä arvioitaessa. Koska eri oppilaitostyypeissä opettajien opetusvelvollisuudet ovat verraten erilaiset ja joissakin on opettajilla kokonaistyöaika, on opetustuntimäärät vuositasolla sovitettava yhteismittailisiksi. Samaa edellyttävät myös eripituiset vuotuiset työajat.

Yhteisten virkojen ja toimien perustamista ei ole tarkoitus toteuttaa siten, että jonkin oppilaitoksen päätoimisten opettajien virkojen ja toimien pysyvyyden turvaamiseksi suorite- tuilla toimenpiteillä vaarannetaan toisen oppilaitoksen vakinaisten ja vähintään kaksi vuotta yhtäjaksoisesti saman oppilaitoksen palveluksessa olleiden päätoimisten tuntiopettajien pysyvyys.

Yhteisten opettajan virkojen ja toimien perustaminen todennäköisesti vähentää opettajien ylituntikertymää ja tuntiopetusta. Yhteisten virkojen ja toimien perustamisella ei kuitenkaan ole tarkoitus vaarantaa vakinaisten ja pätevien päätoimisten tuntiopettajien työllisyyttä.

Lakiehdotuksen 4 §:n 2 momenttiin on otettu säännös sen varalta, että oppilaitokset eivät pääse yksimielisyyteen opetusvelvollisuuden lukuvuosittaisesta jakamisesta. Ratkaisuvälillä täl-

laisessa tapauksessa ehdotetaan annettavaksi sille lääninhallitukselle, jonka alueella ensisijainen oppilaitos sijaitsee. Tarkoituksenmukaista on, että tällaiseen lääninhallituksen päätökseen ei saa hakea muutosta.

Muu yhteinen opettaja (5 §). Opettajia, jotka on muutoin määrätty hoitamaan virkaan tai toimeen kuuluvia tunteja useassa oppilaitoksessa, koskevat pääpiirteittäin samat säännökset kuin edellä on selostettu yhteisistä opettajan viroista ja toimista. Tässä tapauksessa ei kuitenkaan perusteta virkaa tai tointa. Koska kysymys on aina vuotuisten tuntien jakamisesta oppilaitosten kesken, muusta opettajien yhteiskäytöstä päättävät asianomaiset johtokunnat. Oppilaitoksen tuntien pysyvyyden tulee olla samanlainen kuin yhteisen viran tai toimen vuotuisessa tuntijaossa. Ylituntien ja tuntiopetuksen osalta menettelyn vaikutukset ovat samantapaiset kuin yhteisten virkojen ja toimien perustamisen vaikutukset. Tälläkään ei ole tarkoitus vaarantaa pätevien päätoimisten tuntiopettajien työllisyyttä.

Palvelussuhteen ehdot (6 §). Yhteisen opettajan osalta on palvelussuhteen ehdoista soveltuvin osin voimassa, mitä ensisijaisen oppilaitoksen opettajan palvelussuhteen ehdoista on säädetty, määrätty tai sovittu. Eräitä osin ovat palvelussuhteen ehdot vielä säädösten varassa ja kaikilta osin ei palvelussuhteen ehdoista voida sopia. Lisäksi on ainakin ensikertaisesti, ennen kuin asiasta on tehty virkaehto-, toimiehto- ja työehtosopimukset, säädettävä palvelussuhteen ehdoiksi ensisijaisen oppilaitoksen palvelussuhteen ehdot. Opettajan opetusvelvollisuus on täten ensisijaisen oppilaitoksen viran tai toimen mukainen. Jos ensisijaisen oppilaitoksen viran tai toimen opetusvelvollisuus on määrätty viikottaisena, noudatetaan yhteisen opettajan virassa ja toimessa vuotuista opetusvelvollisuutta, joka saadaan kertomalla viikottainen opetusvelvollisuus oppilaitoksen kouluviikkojen lukumäärällä vuodessa. Opettaja on velvollinen vuosittain opettamaan opetusvelvollisuutensa mukaisen tuntimäärän oppilaitosten työkausista riippumatta. Myös palkkaus määräytyy ensisijaisen oppilaitoksen mukaan siitä riippumatta, missä oppilaitoksessa opettaja myös antaa opetusta.

Eläke ja perhe-eläke (7 §). Lakiehdotuksen tarkoittamien oppilaitosten opettajat ovat joko valtion eläketurvan tai kunnallisen eläketurvan piirissä. Eläkelaitos on joko valtiokonttori tai

kunnallinen eläkelaitos. Kummankin eläketurvan sisältö on samantyyppinen. Ehdotuksen 6 §:n määräyksiä vastaavasti ehdotetaan säädettäväksi myös yhteisen opettajan eläkkeestä ja hänen jälkeensä suoritettavasta perhe-eläkkeestä. Sovellettavat säännökset määräytyvät ensisijaisen oppilaitoksen mukaan. Koska kysymys on yhdestä palvelussuhteesta, sovelletaan ainoastaan ensisijaista oppilaitosta koskevia säännöksiä.

Kustannusten jako (8 §). Säännöksen mukaan toissijainen oppilaitos korvaa ensisijaiselle oppilaitokselle opettajan toissijaisessa oppilaitoksessa pitämien tuntien aiheuttamat kustannukset kokonaisuudessaan. Ensisijainen oppilaitos maksaa opettajalle palkan ja muut palvelussuhteesta aiheutuvat kulut mukaan lukien eläkemaksut. Tällöin saattavat jossakin oppilaitoksessa opetustuntien kustannukset nousta tai laskea sen mukaan, onko ensisijaisen oppilaitoksen opettajien palkkauksen taso korkeampi tai alempi kuin toissijaisessa oppilaitoksessa.

Toissijaisen oppilaitoksen eläkelaitos korvaa kalenterivuositain jälkikäteen ensisijaisen oppilaitoksen eläkelaitokselle toissijaisessa oppilaitoksessa pidetyistä tunneista aiheutuvat eläketurvakustannukset. Jotta kustannusten jako ei aiheuttaisi eläkkeiden myöntämisvaiheessa viivytyksiä eikä kohtuuttoman suurta osittain päällekkäistä työtä oppilaitoksissa ja eläkelaitoksissa, on tarkoituksena saattaa erikseen asetusteitse voimaan yksinkertainen menettely, jolla kummankin eläkejärjestelmän kustannukset säilyvät ennallaan. Eläkekustannusten jakoa tarvitaan vain, kun ensisijainen ja toissijainen oppilaitos kuuluvat eri eläkejärjestelmän, toinen valtion, toinen kunnallisen piiriin. Tällöin toissijaiset oppilaitokset ilmoittavat kalenterivuositain jälkikäteen omalle eläkelaitokselleen palkkakorvaukset, jotka ne ovat maksaneet kyseiseltä vuodelta eri eläkejärjestelmän piirissä olevalle ensisijaiselle oppilaitokselle. Kunnallinen eläkelaitos maksaa sille ilmoitetuista toissijaisen oppilaitoksen maksamista palkkakorvauksista valtiokonttorille ja valtiokonttori vastaavasti sille ilmoitetuista palkkakorvauksista kunnalliselle eläkelaitokselle. Kuntakin kalenterivuodelta eläketurvakustannuksina valtiovarainministeriön vahvistaman prosenttiluvun mukaisesti määräytyvät korvaukset. Kunnallinen eläkelaitos vähentää kuitenkin korvauksista ennen niiden maksamista toissijaisen oppilaitoksen palkkauskustannuksiin vahvistetun valtionapuprosentin osoittaman määrän.

Valtionosuus ja -avustus sekä valtionapu (9 §). Ensisijainen oppilaitos saa valtionosuutta ja -avustusta tai valtionapua maksamistaan yhteisen opettajan palkkauksesta ja muista palvelussuhteeseen liittyvistä menoista siten kuin asianomaista ensisijaista oppilaitosta koskevassa valtionapulainsäädännössä on säädetty. Siltä osin kuin oppilaitos saa toissijaiselta oppilaitokselta 8 §:n 1 momentissa tarkoitettua korvausta, vähennetään saatu korvaus valtionosuuteen ja -avustukseen oikeuttavista menoista saatuna tulona silloin, kun oppilaitokseen sovelletaan kuntien ja kuntainliittojen valtionosuuksista ja -avustuksista annetun lain tai niitä vastaavia säännöksiä ja määräyksiä. Mikäli oppilaitos ei ole valtionosuuslainsäädännön alainen, on valtionapuun oikeuttavaa menoa vain todellinen ja hyväksyttävä meno. Mikäli oppilaitos saa 8 §:n 1 momentissa tarkoitettua korvausta, ei sille ole syntynyt todellista ja hyväksyttävää menoa saadun korvauksen osalta eikä se siis ole valtionapuun oikeutettu tältä osin.

Toissijainen oppilaitos saa valtionosuutta ja -avustusta tai valtionapua 8 §:n 1 momentin mukaisesti maksamaansa korvaukseen samojen perusteiden mukaan kuin palkkauksesta ja eläkkeistä aiheutuviin kustannuksiin. Tältä osin se ei ole sidottu ensisijaisen oppilaitoksen valtionapujärjestelmään. Vaikka oppilaitos saa valtionosuutta ja -avustusta tai valtionapua sitä itseään koskevien säännösten ja prosenttimäärien mukaisesti, saattavat markkamääräiset kustannukset nousta tai laskea. Tämä riippuu siitä, ovatko ensisijaisen oppilaitoksen mukaisella opettajan palkkauksella pidetyt tunnit kalliimpia vai halvempia kuin sen oman opettajan palkkauksella pidetyt tunnit. Mikäli oppilaitos kuuluu eräistä valtion varoista suoritettavista eläkkeistä annetun lain (382/69) piiriin eikä valtio oppilaitosta koskevien säännösten mukaan yksin kustanna tämän lain mukaista eläketurvaa, vähennetään oppilaitokselle muutoin palkkaukseen tulevasta valtionavusta eläkekustannusosuus mainitun lain säännösten mukaisesti.

Erinäiset säännökset (10—14 §). Valtion oppilaitoksen osalta ehdotetaan, että 4 §:ssä tarkoitetun sopimuksen yhteisen opettajan viran ja toimen perustamisesta tekee se keskusvirasto, ammatikasvatushallitus tai kouluhallitus,

jonka alainen kyseessä oleva oppilaitos on (10 §).

Valtion oppilaitoksissa on johtokunta. Poikkeuksen muodostavat teknilliset ja sairaanhoitooppilaitokset, joissa ei ole muuta soveltuvaa hallintoelintä kuin rehtori päättämään yhteisen opettajan opetustuntien vuotuisesta jaosta. Myöskään peruskoulussa ei ole johtokuntaa, vaan kunnan koululautakuntaa on pidettävä lähinnä soveltuvana päättämään edellä mainitusta vuotuisesta opetustuntien jaosta (11 §).

Lakiehdotuksen 12 §:n mukaan asetuksella säädetään eräistä virkojen ja toimien täyttämiseen ja hoitamiseen sekä eläkkeisiin liittyvistä seikoista.

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä elokuuta 1980. Jo ennen lain voimaantuloa on tarkoituksenmukaista ryhtyä esimerkiksi virkojen ja toimien perustamiseen ja täyttämiseen, jotta heti lain voimaantulosta alkaen voidaan käyttää sen luomia mahdollisuuksia hyväksi (14 §).

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset.

Laki edellyttää annettavaksi ensinnäkin edellä pääpiirteittäin selostetut määräykset sisältävän opetusministeriön päätöksen sekä asetuksen kelpoisuusehdoista, virkojen täyttamisestä, virkavapauden myöntämisestä ja sijaisen määräämisestä sekä eläkekustannusten jaosta. Mainitussa asetuksessa on tarkoitus säätää ensisijaisen oppilaitoksen opettajan kelpoisuus noudatettavaksi. Toissijaisessa oppilaitoksessa opettajalla on oltava tuntiopettajan kelpoisuus. Jos toissijaisen oppilaitoksen virassa kuitenkin vaaditaan vastaavassa aineessa korkeakoulututkintoa, vaaditaan tätä myös opettajalta, joka opettaa toissijaisesti asianomaisessa oppilaitoksessa. Täten vältetään se, ettei opettajien pohjakoulutus ratkaisevasti eroa toissijaisessa oppilaitoksessa sen mukaan, opettaako ainetta oppilaitoksen oma opettaja vai opettaja, jolle asianomainen oppilaitos on toissijainen.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

yhteisistä opettajista.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Yleiset säännökset.

1 §.

Peruskouluilla, oppikouluilla, kuurojen- ja sokeainkouluilla, kansalais- ja työväenopistoilla, musiikkioppilaitoksilla, urheiluopistoilla, lastentarhanopettajaopistoilla, kansanopistoilla, valtion askartelunohjaajaopistolla ja ammattikasvatushallituksen alaisilla ammatillisilla oppilaitoksilla voi olla yhteisiä opettajia siten kuin tässä laissa säädetään.

Yhteisiä opettajia ovat yhteisen opettajan viran tai toimen haltijat ja muutoin virkaan tai toimeen kuuluvia tunteja useassa oppilaitoksessa hoitamaan määrätty opettajat.

Tätä lakia sovelletaan valtion oppilaitoksiin sekä valtionosuutta tai lakisääteistä valtionapua saaviin oppilaitoksiin.

Peruskoulujen ja kunnallisten oppikoulujen yhteisistä opettajan viroista ja toimista on voimassa, mitä niistä on erikseen säädetty.

2 §.

Ensisijaisella oppilaitoksella tarkoitetaan tässä laissa sitä 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua oppilaitosta, johon sijoitetun viran tai toimen haltija yhteinen opettaja on, ja *toissijaisella oppilaitoksella* yhtä tai useampaa muuta 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua oppilaitosta, josta yhteisen opettajan opetusvelvollisuuteen saadaan lukea tunteja.

Yhteisen opettajan virka ja toimi.

3 §.

Tämän lain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuun oppilaitokseen voidaan perustaa sellainen opettajan virka tai toimi, jonka haltija on velvollinen opettamaan osan opetusvelvollisuudestaan sekä tarvittavan määrän ylitunteja muussa 1 §:n 1 momentissa tarkoitettussa oppilaitoksessa (*yhteisen opettajan virka tai toimi*).

Opetusministeriö vahvistaa tarkemmat perusteet, joilla yhteisen opettajan virka tai toimi voidaan perustaa kunnalliseen tai yksityiseen oppilaitokseen.

4 §.

Yhteisen opettajan virkaa tai tointa perustettaessa on määrättävä, missä oppilaitoksissa yhteisen opettajan viran tai toimen haltija on tarvittaessa velvollinen opettamaan. Milloin oppilaitoksilla on eri ylläpitäjät, on tästä sovittava oppilaitosten ylläpitäjien kesken.

Yhteisen opettajan viran tai toimen haltijan lukuvuosittaisen tuntien jakamisen eri oppilaitosten kesken vahvistaa opetusministeriön määräämin perustein ensisijaisen oppilaitoksen johtokunta sovittuaan asiasta toissijaisen oppilaitoksen johtokunnan kanssa. Jolleivät oppilaitokset pääse tuntien lukuvuosittaisesta jakamisesta sopimukseen, asiasta päättää se lääninhallitus, jonka alueella ensisijainen oppilaitos on. Lääninhallituksen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Muu yhteinen opettaja.

5 §.

Jos 1 §:n 1 momentissa tarkoitettun oppilaitoksen opettajalle ei voida antaa hänen virkaansa tai toimeensa kuuluvaa opetusvelvollisuutta vastaavaa tuntimäärää, hänet voidaan opetusministeriön määräämin perustein lukuvuodeksi kerrallaan suostumuksellaan määrätä opettamaan osa opetusvelvollisuudestaan sekä tarvittava määrä ylitunteja muussa 1 §:n 1 momentissa tarkoitettussa oppilaitoksessa.

Ensisijaisen oppilaitoksen johtokunta antaa 1 momentissa tarkoitettun määräyksen sovittuaan asiasta toissijaisen oppilaitoksen johtokunnan kanssa.

Palvelussuhteen ehdot.

6 §.

Yhteisen opettajan palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista on, jollei toisin ole sovittu, soveltuvin kohdin voimassa, mitä ensisijaisen oppilaitoksen opettajan osalta erikseen on säädetty, määrätty tai sovittu.

*Eläke ja perhe-eläke.***7 §.**

Yhteisen opettajan oikeudesta eläkkeeseen on voimassa, mitä ensisijaisen oppilaitoksen opettajan oikeudesta eläkkeeseen on säädetty ja määrätty.

Yhteisen opettajan jälkeen suoritettavasta perhe-eläkkeestä on voimassa, mitä ensisijaisen oppilaitoksen opettajan jälkeen suoritettavasta perhe-eläkkeestä on säädetty ja määrätty.

*Kustannusten jako.***8 §.**

Toissijaisen oppilaitoksen ylläpitäjä maksaa ensisijaisen oppilaitoksen ylläpitäjälle yhteisen opettajan toissijaisessa oppilaitoksessa pitämien tuntien aiheuttamat kustannukset.

Toissijaisen oppilaitoksen eläkelaitos korvaa kalenterivuositain jälkikäteen ensisijaisen oppilaitoksen eläkelaitokselle toissijaisessa oppilaitoksessa pidetyistä tunneista aiheutuvat eläketurvakustannukset valtiovarainministeriön vahvistamien perusteiden mukaan siten kuin asetuksella säädetään.

*Valtionosuus ja -avustus sekä valtionapu.***9 §.**

Toissijaisen kunnallisen ja yksityisen oppilaitoksen ylläpitäjä saa 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin kustannuksiin valtionosuutta ja -avustusta tai valtionapua samojen perusteiden

mukaan kuin toissijaisen oppilaitoksen opettajien palkkauksesta ja eläkkeestä aiheutuviin kustannuksiin.

*Erinäiset säännökset.***10 §.**

Valtion puolesta 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun sopimuksen tekee se keskusvirasto, jonka alainen asianomainen oppilaitos on.

11 §.

Valtion teknillisissä ja sairaanhoito-oppilaitoksissa rehtori ja peruskoulussa koululautakunta hoitaa 4 §:n 2 momentissa ja 5 §:n 1 momentissa johtokunnalle säädetty tehtävät.

12 §.

Yhteisen opettajan viran ja toimen kelpoisuusehdoista sekä kelpoisuudesta hoitaa toissijaisen oppilaitoksen tunteja, virkojen ja toimien täyttämisestä, virkavapauden myöntämisestä ja viransijaisen määräämisestä sekä eläkekustannusten jaosta säädetään asetuksella.

13 §.

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

14 §.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 1980.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä laissa tarkoitettuihin toimenpiteisiin.

Helsingissä 18 päivänä huhtikuuta 1980.

Tasavallan Presidentti
URHO KEKKONEN

Ministeri *Kalevi Kivistö*

